

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
pirha.fi

Lausunto
4.5.2026

Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunnan lausunto Pirkanmaan hyvinvointialueen hankintasuunnitelmasta 2026–2029

Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunta kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hankintaohjelmasta. Hankintaohjelmassa korostetaan aluevaltuuston päätösvaltaa hankinta-asioissa, näin aluevaltuusto ohjaa hyvinvointialueen hankintoja ja niiden kehittämistä hankintakaudella. Valiokunta edellyttää, että hankintaohjelma tulee puolivuositain aluevaltuuston tarkasteltavaksi ja keskusteltavaksi.

Sosiaalipalveluissa tärkeintä on ihminen

Pirkanmaan hyvinvointialueen strategian 2026–2029 ensimmäinen kärki on ”tärkeintä on ihminen”. Eri-
laisissa sosiaalipalveluiden järjestämisessä, myös hankintamenettelyssä, korostuvat sosiaalipalvelua tarvitsevan ihmisen avun ja tuen tarpeet, sekä niiden kartoittaminen että huomioonottaminen. Ikääntyneillä ihmisillä, ajallisesti lyhempinä ja erilaisina tarpeet liittyen kulloiseenkin palveluun, joko kotihoitoon, yhteisölliseen asumiseen tai ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. Vammaisten henkilöiden asumispalvelun ja päivätoiminnan järjestämiseen liittyy elämänmittaisen palvelun intressi. Yhteistä kaikille sosiaalipalveluiden käyttäjille on palvelun jatkuvuuden ja siihen liittyvien turvallisten ja luottamuksellisten ihmissuhteiden jatkuvuuden tarve ja intressi.

Valiokunta haluaa tuoda esille kaksi esimerkkiä kummankin ihmisryhmän kilpailutuksen ongelmallisuudesta tarpeisiin vastaamisen, luottamuksen ja jatkuvuuteen vastaamisen osalta:

1. Ikäihmisten ympärivuorokautisen palveluasumisen kilpailutuksessa asetettiin ja alennettiin kattohinta syksyllä 2024 175 euroon. Tarjouspyynnöissä asetettiin palveluntuottajille mm. ohjelmistovaatimuksia, jotka osittain eivät edes vielä ole käytössä. Palveluntuottajat arvioivat, että tähän mennessä näistä vaatimuksista on koitunut kustannuksia keskimäärin yksi euro/asukas/vuorokausi. Tarjouspyynnössä hyvinvointialue ilmoitti noudatettavan 0,6 henkilöstöresurssia. Toimilupa-
paviranomainen ei tällaiseen vaatimukseen suostu vaan edellyttää mitoituksen tarkastelua asukkaan toimintakyvyn ja avuntarpeen pohjalta. Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asuvien asukkaiden vaativan tuen tarpeen vuoksi 0,65 henkilöstömitoitus toteutuu lähes kaikkien asukkaiden kohdalla. Tämä vaatimus ja ristiriita on aiheuttanut palveluntuottajille kustannuksia keskimäärin yhdeksän euroa/asukas/vuorokausi.
2. Pirkanmaan hyvinvointialue kilpailutti syksyllä 2025 omaishoidon tuen vapaiden ja vammaisten henkilöiden lyhytaikaisen huolenpidon palvelut. Hyvinvointialue oli kuullut keväällä 2025 palveluntuottajia. Yhtenä palvelumuotona kilpailutettiin kehitysvammaisten lasten ja nuorten ryhmä-

palvelut. Näiden noin 50 lapsuudenkodissa asuvan, alle 18-vuotiaan lapsen ja nuoren lyhytaikaisen huolenpidon palvelussa on toimittu neljällä eri paikkakunnalla (Ikaalinen, Kangasala, Valkeakoski ja Ylöjärvi) jo vuosien, joissain jopa yli vuosikymmenen ajan. Ympäristö, kaverit, ja henkilöstö ovat olleet toisilleen tuttuja. Toiminta on tuonut luottamusta ja jatkuvuutta perheille. Antanut heille mahdollisuuden oman jaksamisen tueksi pitää vapaata ja mahdollisuuden keskittyä perheen muiden lasten kanssa olemiseen sekä huolehtia parisuhteesta.

Kilpailutuksessa annettiin kaksi sellaista tarjousta, jonka hinnalla on mahdoton kyseistä palvelua järjestää. Hyvinvointialue ilmoitti kilpailutuksessa käyttävänsä hintaleikkuria. Se mahdollistaa näiden alhaisten hintojen kautta pyrkimyksen järjestää palvelua tavalla, jolla ei pystytä sitä hoitamaan mitenkään taloudellisesti kestäväällä tavalla. Se taasen johtaa huonoon palveluun, ennemmin tai myöhemmin. Suurella todennäköisyydellä myös henkilökunnan vaihtumiseen.

Samassa yhteydessä hyvinvointialue kilpailutti aikuisten, vammaisten henkilöiden lyhytaikaista huolenpidon palvelua. Kilpailutuksen jälkeen valittu palveluntuottaja ilmoitti, että se ei voi palvella useita kymmeniä kehitysvammaisia, aikuisia henkilöitä. Nämä henkilöt ovat vaarassa jäädä kokonaan ilman palvelua. Monet heistä ovat saaneet ko. palvelua jopa 30 vuoden ajan.

Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunnan kaikkien, seitsemän, poliittisten ryhmien edustajat kysyivät 16.2.2026 aluevaltuustossa tämän kilpailutuksen vaikutuksista asianosaisten ja heidän perheittensä elämään. Aloitteivastauksessa vakuutettiin, että uusintakilpailutuksessa asiat järjestyvät.

Huhtikuussa kävi ilmi, että hyvinvointialue oli uudelleen käyttänyt hintaleikkurimenetelmää, mikä alentaa annetut tarjoukset tasolle, jolla näitä palveluita ei voi järjestää. Asianosaiset ovat edelleen tyhjän päällä sekä turvallisiksi ja luotettavaksi todetut palvelut päätymässä kesän aikana.

Johtopäätöksenä valiokunta toteaa, että kummassakaan esimerkkitapauksessa palvelunkäyttäjillä ei ollut minkäänlaista osallisuutta tarjouspyyntövaiheessa. Valiokunnalla ei ole myöskään tietoa siitä, että heidän avun ja tuen tarpeitansa olisi selvitetty tai läheisten näkemyksiä kuunneltu.

Valiokunta toteaa, että hankintaohjelman sivun 17 mukaisesti alle 18-vuotiaiden kehitysvammaisten henkilöiden ja vanhempien edustajat olisivat mielellään olleet mukana lyhytaikaisen huolenpidon kilpailutuksen kuulemisessa. Asetettu hintaleikkuri ohjaa hankintaa kuitenkin aivan toiseen suuntaan.

Hankintaohjelmassa korostetaan mielestämme oikein asiakkaan / potilaan vaikutusmahdollisuuksia palvelujen laadun arvioinnissa ja kehittämisessä. Käytännön toteuttaminen vain vielä puuttuu. Valiokunnan näkemyksen mukaan valtuustokauden tulevissa hankinnoissa tulee näkyä Pirhan strategian keskeiset tavoitteet ja periaatteet: Tärkeintä on ihminen ja Oikeat palvelut oikeaan aikaan.

Sosiaalipalveluiden kilpailutuksissa palvelunkäyttäjillä ei ole oikeussuojakeinoja yhdenvertaisesti hyvinvointialueen ja palveluntuottajien kanssa. EU:n perusoikeuskirja sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus korostavat yhdenvertaista oikeussuojaa ja puolustautumisoikeuksia.

Suomen perustuslaissa hallinnon lainalaisuutta varmistetaan perustuslain 21 §:n mukaisella oikeussuojalla kansalaisille. Kaikista viranomaisten päätöksistä kansalaisilla on perustuslain mukaan oikeus valittaa hallintoasioissa ja -päätöksissä tuomioistuimiin.

Kansallinen hankintalaki tekee asiassa poikkeuksen. Kansalaiset, mm. sosiaalipalveluiden käyttäjät eivät voi valittaa mm. hyvinvointialueiden sosiaalipalveluihin tekemistä hankintapäätöksistä Markkinatuomioistuimeen kuten hyvinvointialueet ja palveluntuottajat voivat tehdä. Tätä asiantilaa on useamman kerran koeteltu Markkinatuomioistuimessa. Hankintalain 145§:n mukaan muutoksenhakuun on oikeutettu ”Se, jota asia koskee, voi saattaa hankintaa koskevan asian markkinaoikeuden käsiteltäväksi tekemällä valituksen”. Markkinaoikeus on hylännyt palvelunkäyttäjien tekemät valitukset hankintapäätöksistä, koska ”asia ei koske heitä”. Tämä asiantila on herättänyt paljon hämmennystä ja epäoikeudenmukaisuuden kokemusta. Hankintapäätöksellähän järjestetään juuri asianosaisten asioita.

On tärkeä huomata, että eduskunnan perustuslakivaliokunta ei ole ottanut hankintalain käsittelyn yhteydessä kantaa tämän poikkeuksen perustuslainmukaisuuteen. Asian tutkintaa ei ole vaadittu. Perustuslakiin tehtävillä poikkeuksilla on yleisesti vaatimuksena erittäin tarkkarajaiset edellytykset.

Hallinto-oikeuden emeritusprofessori Olli Mäenpää kirjoittaa, että periaatteellisesti merkittävä hallintomenettelyn laadullisten vähimmäisvaatimusten määrittely sisältyy Euroopan unionin perusoikeuskirjaan (2009), joka on oikeudellisesti sitova säädös ja rinnastuu oikeudellisesti EU:n perusoikeussopimukseen. Perusoikeuskirjan 41 artikla perustaa jokaiselle oikeuden hyvään hallintoon. 41 artiklan toisen kohdan mukaan tähän oikeuteen sisältyy erityisesti

- jokaisen oikeus tulla kuulluksi, ennen kuin häntä vastaan ryhdytään yksittäiseen toimenpiteeseen, joka vaikuttaa häneen epäedullisesti
- jokaisen oikeus tutustua häntä koskeviin asiakirjoihin ottaen huomioon oikeutetun luottamuksellisuuden, salassapitovelvollisuuden ja liikesalaisuuden vaatimukset
- hallintoelinten velvollisuus perustella päätöksensä.

Mäenpään mukaan ”kansallisten viranomaisten tulee siksi ottaa hyvän hallinnon perusvaatimukset huomioon EU-lainsäädännön soveltamisessa ja muussa EU-oikeudellisesti relevantissa hallinnollisessa toimenpanossa. Hallintoasian käsittelyssä keskeisiä ovat tältä kannalta etenkin puolustautumisoikeudet, jotka muodostavat Unionin oikeuden yleisen oikeusperiaatteen ja tulevat siten sovellettavaksi myös kansallisessa hallintomenettelyssä. (Mäenpää, Olli. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Edita 2021 s. 8–23). Voimassa oleva kansallinen hankintalaki perustuu EU:n hankintadirektiivin soveltamiseen vuodelta 2016. Toimivia puolustautumisoikeuksia ei sosiaalipalveluiden käyttäjillä ole.

Suomi hyväksyi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen vuonna 2016. Vammaisyleissopimuksen artiklassa 13 myönnetään vammaisille henkilöille yhdenvertainen oikeusturva muiden kanssa. Tätäkään asiantilaa Suomi ei toteuta kansallista hankintalakia soveltaessaan.

Hankintaohjelmassa ei ole lainkaan pohdittu sosiaalipalveluiden käyttäjien oikeussuojakeinojen puutteita, kun hyvinvointialue järjestää sosiaalipalveluita hankintamenettelyllä. Kun palveluiden käyttäjiä ei kuulla myöskään hankintaa ja tarjouspyyntöä valmisteltaessa, alkaa muodostua kuva siitä, että he joutuvat keinottomina seuraamaan mitä hallintoviranomaiset päättävät.

Palvelunkäyttäjien tarpeiden huomioiminen hankinnoissa hankintalain 108§:n mukaan

”Tämän luvun mukaisissa palveluhankinnoissa hankintayksikön on otettava huomioon kyseistä palvelua koskeva lainsäädäntö. Sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnassa palvelun käyttäjien yksilöllisten ja pitkäaikaisten sekä toistuvien hoito- tai sosiaalipalvelujen turvaamiseksi hankintayksikön on otettava huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen siten kuin muualla laissa säädetään.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, hankintayksikön on sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnassa otettava huomioon palvelujen laatuun, jatkuvuuteen, esteettömyyteen, kohtuuhintaisuuteen, saatavuuteen ja kattavuuteen, eri käyttäjäryhmien erityistarpeisiin, käyttäjien osallistumiseen ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen sekä innovointiin liittyvät tekijät.

Pitkäkestoisia hoito- ja asiakassuhteita koskevan sosiaali- ja terveyspalvelun hankinnassa hankintayksikön on määritettävä sopimusten kesto ja muut ehdot siten, että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille.”

Valiokunta kysyy millä tavalla Pirkanmaan hyvinvointialue ottaa huomioon sosiaalipalveluiden hankinnoissa hankintalain 108§:n mukaiset oikeussäännöt. Valiokunnan mukaan em. hankinnoissa tulee joka kerta perustella valitut menetelmät tämän lainkohdan perusteella.

Valiokunta kysyy kuinka esimerkiksi 30–35 %:n hintaleikkurin asettaminen palvelee edes yleisellä tasolla asiakkaan palvelu- ja hoitosuhteen jatkuvuutta? Esimerkkitapauksessamme se on johtanut ja johtamassa pitkään jatkuneiden hoitosuhteiden päättymiseen. Valiokunta kysyy mistä tällainen hintaleikkuri on näihin tarjouspyyntöihin tullut? Onko sitä perusteltu aluehallituksen jäsenille vai onko kysymyksessä pelkästään hankintaviranomaisten asettama tarjousehto ilman poliittisen päätöksenteon roolia tai kontrollia? Valiokunta kysyy, selvitetäänkö ennen tarjouspyyntövaihetta käyttäjien avun ja tuen tarpeita tai muita intressejä milloinkaan? Valiokunta ehdottaa, että sivun 15 dian ensimmäiseen kappaleeseen lisätään käyttäjien tarpeet, ei pelkästään näkemykset.

Hankintaohjelmassa kuvatut keskeiset periaatteet ovat hyvät. Valiokunta toivoo, että mahdollisuuksien mukaan turhia kilpailutuksia pyritään välttämään, sillä hoidon ja palvelun jatkuvuus on merkittävä laadullinen tekijä kaikille pitkäaikaisesti hoitoa ja hoivaa tarvitseville henkilöille.

Hankinnoissa tulee huomioida asiakkaiden yksilölliset tarpeet esimerkiksi apuvälineissä ja mahdollistaa asiakkaan oma valinta Pirhan asettamien määrärahojen puitteissa.

Vaikuttavat ja vastuulliset palvelut

Ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunta toteaa, että tärkeintä vaikuttavuutta ja vastuullisuutta on varmistaa palvelunkäyttäjien avun ja tuen tarpeiden toteutuminen hankintapäätösten seurauksena.

Muiden hankinnoissa käytettävien periaatteiden tulee olla alisteisia tälle periaatteelle.

Toimiva yhteistyö

Alussa kuvattu syksyn 2024 ikääntyneiden ympärivuorokautisen palveluasumisen kilpailutus loi jännitteitä hyvinvointialueen ja palveluntuottajien vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Varsinkin pienet ja järjestötaustaiset palveluntuottajat ovat kokeneet, että arkipäivässä ei ole riittävää eikä toimivaa vuorovaikutusta. Ikääntyneiden ihmisten määrän kasvu yhdistyneenä hyvinvointialueen rahoituksen haasteisiin edellyttää sujuvaa ja toimivaa yhteistyötä, rakenteita säännölliseen vuorovaikutukseen ja yhteiseen kehittämiseen.

Hankintaohjelmassa korostetaan palveluiden eettisyyttä, vaikutuksia pk-yrityksiin, paikallisuutta ja osatyökykyisten työllistämistä. Nämä ovat erittäin kannatettavia asioita.

Hankintaohjelmassa todetaan, että tavoitteena on edistää markkinoiden elinvoimaisuutta ja kehittää kumppanuuksia. Hyvä markkinavuoropuhelu tuottajien ja Pirhan kesken auttaa pääsemään näihin tavoitteisiin.

Valiokunta toivoo, että vaikuttamistoimielimiä otetaan mukaan hankintojen kehittämiseen. Sekä vanhus- että vammaisneuvostoissa on paljon asiantuntemusta ja kokemusta palveluista ja niiden kehittämisestä sekä palveluja käyttävien ihmisten tarpeista.

Lopuksi

Valiokunta pyytää luottamushenkilöille informaatiota suurimpien ostopalvelukumppanien kokonaisvolyymeistä.

Sivun 30 dialla käytetään ilmaisua ”ikäihmisten ja vammaisten palvelut”. Valiokunta kysyy olisiko korrektimpaa käyttää ilmaisua ”ikä- ja vammaisten ihmisten palvelut”

Valiokunta kysyy, miksi sopimuskaudet pyritään lyhentämään 4–6 vuoteen? Onko tämä hyvinvointialueen oma tulkinta? Valiokunnan käsityksen mukaan pitempiaikaisille sopimuksille ei ole lainsäädännöllistä estettä. Hyvinvointialue pystyy turvaamaan taloudelliset ja laadulliset intressit pitempiin sopimuksiin kuuluvilla ehdoilla.

Valiokunta kysyy, laskeeko hyvinvointialue tarjouspyyntövaiheessa itse palvelun minimihintaa? Sen huomioiminen olisi oleellista, jotta kilpailun vääristäminen hintoja polkemalla ei olisi kilpailutusvaiheessa mahdollista ja varmistettaisiin, että valituilla tuottajilla tosiasiallisesti on mahdollisuus palvelua tuottaa. Palvelulinjalla on oltava substanssiosaamista kilpailutuksen sisällöllisistä asioista. Kunnianhimoisiin tavoitteisiin voidaan myös kilpailutuksen laadullisilla vaatimuksilla ohjata.

Valiokunta toteaa, hyvinvointialueen hankinnat vaikuttavat myös koko Pirkanmaan elinvoimaisuuteen. Isoilla sotejäteillä on laajat, kansainväliset hankintaketjut. Ne eivät useinkaan tarvitse alueellisia ja/tai paikallisia yrityksiä omiin hankintoihinsa. Näillä on merkittävä vaikutus mm. apteekkien kautta huoltovarmuuteen. Hankintojen tällaisista sivuvirroista on keskusteltu erittäin vähän. Asiaa tulee valiokunnan mielestä avata ja käydä keskustelua.

Pirkanmaan hyvinvointialue on merkittävä verorahojen käyttäjä Pirkanmaalla. Hankinnoilla on monenlaisia vaikutuksia niin palveluita tarvitseviin asukkaisiin, niitä tuottaviin yrityksiin, kuin muihin toimijoihin. Kangasalalla, Tampereella ja Lempäälässä

Toukokuun 4. päivänä 2026

Mauri Jussila, puheenjohtaja

Markku Virkamäki, 1. varapuheenjohtaja

Anita Huhtala, 2. varapuheenjohtaja